

מפגש מס' 90

דף למנחה

תהלים י"ט - כ"ג

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

מזמור י"ט - גדולת ה' מתבטאת בבריאה ובתורה

מזמור כ' - ברכה למלך שיזכה לסייעתא דשמיא במלחמותיו ובכל משאלותיו

מזמור כ"א - ה' משפיע ברכות על המלך, בזכות בטחונו בה'

מזמור כ"ב - המשורר מרגיש שה' עזב אותו ומתחנן לחידוש הקרבה ולישועה

מזמור כ"ג - ה' משול לרועה נאמן, שהצאן יכול לבטוח בו אפילו בגיא צלמוות

לימוד מעמיק

מזמור י"ט - התבוננות בבריאה ובתורה

בשיעור זה נעיין במזמור י"ט. המזמור נחלק לשני חלקים הנבדלים זה מזה באופן ברור:

פס' א-ז: התבוננות בעולם מביאה להכרה בנוכחות ה'

פס' ח-טו: שבח התורה והשתדלות האדם לקיימה.

נעמיק בכל חלק בפני עצמו ולאחר מכן ננסה לברר מה הקשר בין חלקי המזמור.

חלק א - התפעלות מהבריאה

המזמור פותח באמירה: **הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים וְיָדוּ מִגִּיד הַרְקִיעַ:** (ב) - ההתבוננות בשמים (ובכלל בעולם הטבע) מספרת על גדולת ה', ללא מילים: **אֵין אֹמֵר וְאֵין דֹּבָרִים בְּלִי גִשְׁמָע קוֹלָם:** (ד) - עולם הטבע אמנם איננו מדבר במילים, אך כל פרט ופרט בו מעיד על גדולת בוראו, ו"הקול" הזה נשמע היטב מקצה הארץ ועד קצה: **בְּכָל הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם וּבְקֶצֶה תִּבְּל מְלִיָּהֶם (ה), כפי שמפרש מלבי"ם:**

מלבי"ם לתהלים י"ט, ד:

שכל אמירה וכל דבור היוצא מאת הטבע, ופליאותיה המתחדשות כל רגע, להעיד על כבוד של יוצר, קולם נשמע מקצה הארץ ועד קצהו, וכל שיח וכל רמש וכל תנועה המתהווה בעולם יתן קול עז ויכריז בקול גדולת הבורא וחכמתו:

נעיין בפסוקים ונראה מהם הדברים הגורמים למשורר להתפעלות גדולה כל כך: יום ליום יגיע אִמֶּר וְלַיְלָה לַלַּיְלָה יִתְּנָה דָּעָת: (ג) - עצם ההתחדשות בכל יום, העובדה שיש חוקיות ומחזוריות בטבע, מעוררת את התפעלותו של המשורר, כפי שניתן להבין מדברי רש"י ורד"ק:

רש"י לתהלים י"ט:

מעשה בראשית מתחדש מיום אל יום, לערב חמה שוקעת וזורחת לבקר, ומתוך כך יביעו הבריות אמרי שבח על ידי הימים והלילות שמורים את הבריות לקלס ולהודות.

רד"ק לתהלים י"ט, ג:

בסדר התנועות ביום ובלילה כמו שהיה מששת ימי בראשית כן הוא וכן יהיה לעולם, לא נשתנה ולא נתחלף דבר, אם כן היום הזה מגיד בעבור מחר כי ידוע כי כן יהיה:

מלבי"ם, בפרושו לפסוק זה, מוסיף שעצם החוקיות והקביעות מעידה על כך שיש בורא לעולם, והדברים לא נוצרו באופן מקרי.

הידעת?

המחזוריות בטבע היא אחד המאפיינים הבולטים של כדור הארץ שלנו. **מחזור היום והלילה**, למשל, האחראי למחזור השנה שלנו; האטמוספירה ומזג האוויר, המאפשרים את **מחזור המים**. אבל מחזורים אלה אינם מתרחשים באופן בלתי תלוי, אלא קשורים לכל מיני תנאים קוסמיים. כל מערכת הזמנים שלנו, למשל, מבוססת על **תנועת כדור הארץ בחלל**. מחזור היממה, היום והלילה, הוא תוצאה של סיבוב כדור הארץ סביב עצמו: כל 24 שעות מושלם סיבוב אחד ואז מתחילה יממה חדשה. מדי שנה אנחנו חווים **ארבע עונות** מובחנות של מזג אוויר, אך מחזור העונות אינו נובע רק מהעובדה שכדור הארץ משלים הקפה סביב השמש ב-365 ימים בקירוב, אלא שגם **ציר סיבובו סביב עצמו נשאר קבוע ויציב**. והציר נשאר קבוע ויציב בזכות מחזור קוסמי נוסף: **הירח** המשלים הקפה סביב כדור הארץ מדי חודש. כוח הכבידה של הירח אחראי כמובן גם **למחזורי הגאות והשפל** החזקים שאנו חווים. כל הנסיבות המיוחדות האלה הופכות את כדור הארץ שלנו לבית גידול רב-גוני של חיים בים, באוויר וביבשה. (מתוך [אתר סוכנות החלל הישראלית](#))

בנוסף לתיאור המחזוריות הקבועה, המעידה על חכמת הבורא, מתמקד המזמור בתיאור השמש: ...לְשֶׁמֶשׁ שָׁם אֵהָל בָּהֶם: וְהוּא כְּחֶתֶן יֵצֵא מִחֶפְתּוֹ יָשִׁישׁ כְּגִבּוֹר לְרוּץ אֶרֶץ: מִקֵּצָה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵא וְתִקּוּפָתוֹ עַל קִצּוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מִחֶפְתּוֹ (ה-ז). המזמור מתאר דווקא את השמש בהרחבה, כמעידה על גדולת ה', מפני שהשמש היא הגורם השמימי הבולט ביותר והמשפיע ביותר על העולם, כפי שמסביר מלבי"ם:

מלבי"ם תהלים פרק יט פסוק ה

הנה "לשמש שם אהל בהם" שממנה יצא האור והחיים לכל הגרמיים אשר תחתיה וביחוד אל כדור הארץ, שהיא תתן אור וחיים בין לצמחים בין לבע"ח, וה' ערך מהלכה בחכמה נפלאה עד שיתפשט אורה בכל כנפות הארץ.

כפי שמסביר מלבי"ם, אור השמש אחראי לתהליכים קיומיים רבים בעולמנו: אור; חום; ספקטרום הצבעים; אנרגיה סולרית; פוטו סינטזה; ועוד. אמנם, הפסוקים אינם מתארים את השפעת השמש על כדור הארץ, אלא מתמקדים, שוב, במחזוריות: זריחת השמש מתוארת כְּחֶתֶן יֵצֵא מִחֶפְתּוֹ, ולאחר מכן מתואר מהלך השמש בכל יום מקצה לקצה - ממזרח למערב: מִקֵּצָה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵא וְתִקּוּפָתוֹ עַל קִצּוֹתָם. אמנם אנו יודעים שהשמש איננה "הולכת", אלא כדור הארץ מסתובב סביב עצמו וסביב השמש, וסיבובים אלה יוצרים את עונות השנה השונות ואת היום

והלילה, אך מזוית ההתבוננות של האדם מכדור הארץ, השמש "הולכת" ממזרח למערב בכל יום. לבסוף מתאר המזמור שאין נקֶתֶר מִחֶמְתּוֹ - כלומר: אור השמש מגיע לכל פינה בייקום ומחייה את הכל.

בזכות עוצמתה, נחשבה השמש כאל בעולם העתיק. המזמור מתמודד עם תפיסה זו, ומבהיר שהשמש היא רק אחד ממשרתי ה' (ראה [בפוסט מאת ד"ר יושי פרג'ון](#)), ולא זו בלבד, אלא שעצם קיומה בטבע מעיד על גדולתו של ה', מאחר והוא ברא אותה, יצר את ההשפעה של קרניה על הייצורים בכדור הארץ, ואף את החוקיות של סיבוב כדור הארץ סביבה, היוצרת את המחזוריות בטבע, שהיא חשובה מאד בקיום העולם, כפי שראינו.

אם כן, משורר המזמור מגיע להתפעלות מהבריאה ע"י התבוננות בשמש ובחוקיות הקשורה אליה. אולם, ישנם תופעות טבע נוספות רבות הראויות להתייחסות והתפעלות.

שיר

לפניכם שיר מאת המשורר יוסף צבי רימון.

איכה אשיר/ יוסף צבי רימון

איכה אֲשִׁיר עַל יוֹם וָלַיְלָה -
וְאֵלֵהִים הוּא יִצְרֵם?
איכה אֲשִׁיר עַל שָׁמַיִם וָאָרֶץ -
וְאֵלֵהִים הוּא יִסְדֵּם?
איכה אֲשִׁיר עַל הָרִים וְגִבְעוֹת -
וְאֵלֵהִים הוּא טִבְעֵם?
איכה אֲשִׁיר עַל יַמִּים וְצִיּוֹת -
וְאֵלֵהִים הוּא חוֹלְלֵם!
איכה אֲשִׁיר עַל תַּבַּל וְקִלּוּאָה -
וְאֵלֵהִים הוּא צָנָה?
אֲשִׁיר לְיוֹצֵר הַכֹּל וְנֹעֵלָה עַל כָּל -
לֹא-לֵהִים אֲשִׁירָה!

המשורר מתבונן בעולם הטבע: יום ולילה; שמים וארץ; הרים וגבעות; ים ומדבר. המראה הנגלה לעיניו מעורר בו רצון לשיר, אך הוא מרגיש שאין הוא יכול לשיר באופן סתמי על יופיו של הטבע, מכיוון שהוא מבחין שיש משהו מעבר לטבע - מאחרי עולם הטבע עומד בוראו - א-להים: "ואלקים הוא יצרם". כך, מתוך התפעלות מעולם הטבע מגיע המשורר לשירה לא-להיו: "אשיר ליוצר הכל ונעלה על כל לא-להים אשירה".

אותה תחושה עולה מדברי הרמב"ם:

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ב:

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד "צמאה נפשי לא-להים לאל חי"...

זוית אישית

מה גורם לכם להתרגש ולהתפעל מיפי הבריאה?

לחצו כאן כדי להכנס ללוח שיתופי, בו תוכלו לשתף את חברי הקבוצה בדברים מעולם הטבע שמרגשים אתכם ומעוררים בכם התפעלות, או קטעים המביעים את ההתפעלות. תוכלו להוסיף מחשבות אישיות; תמונות; שירים; קטעי מידע; קטעים ממאמרים או מספרים; פסוקים מהתנ"ך; לינקים לכתבות; גילויים מדעיים וכו'. אתם מוזמנים להגיב לפריטים של חברים בקבוצה (מקבוצתכם או מקהילות אחרות). הוראות: להוספת פריט חדש, לחצו על האייקון של ה + בתחתית הלוח מצד ימין. כדי להגיב לפריט שמישהו אחר העלה, עליכם ללחוץ על השורה מתחת לפריט.

חלק ב - שבח התורה

החלק השני של המזמור עוסק בהתפעלות מהתורה. נשים לב שהתיאורים בנויים בנוסחה קבועה החוזרת שש פעמים, פעמיים בכל פסוק: כינוי לתורה או למצוותיה; תואר המאפיין את התורה; השפעת התורה על האדם. הרב סמט, במאמרו על מזמור זה מסדר את ששת המשפטים בדרך שמקלה לתפוס את נוסחתם הקבועה ואת ההקבלות שביניהם:

	התורה וכינויה	שם ה' כסומך	תואר	ההשפעה על האדם
1.	תֹּרַת	ה'	תְּמִימָה	מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ
2.	עֲדוֹת	ה'	נֶאֱמָנָה	מְחַכֶּמֶת פִּתִּי
3.	פְּקוּדֵי	ה'	יִשְׂרָאֵל	מְשַׁמְחֵי לֵב
4.	מִצְוֹת	ה'	בְּרָה	מְאִירַת עֵינַיִם
5.	יְרֵאָה	ה'	טְהוֹרָה	עוֹמְדַת לְעַד
6.	מִשְׁפָּטִי	ה'	אֱמֶת	צֹדֵקוֹ יִחַדּוּ

פעילות

מתוך כל אחד מן הטורים בטבלה, בחרו מילה אחת המתארת הכי טוב את התורה מבחינתכם, והרכיבו משפט חדש שמתאר עבורכם את התורה. למשל: תורת ה' טהורה משמחת לב. שתפו את הקבוצה במשפט שלכם.

כעת נעיין במשמעותם של תיאורי התורה כפי שהם מופיעים בפסוקים:

תֹּרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ - תמימות היא שלמות וגם פשטות, ללא תחכום וערמה. התורה מביאה לידי ביטוי את השלמות האידיאלית, ויחד עם זאת מדריכה את האדם להתנהג בפשטות ובתום. ההתבוננות בתורה, המביעה את השלמות שבעולם, וההתנהלות בעולם מתוך פשטות ותום, משיבים את הנפש - נותנים כחות להתמודד, ומביאים למנוחת הנפש ולרוגע. התורה נותנת לאדם חוסן נפשי.

עֲדוֹת ה' נֶאֱמָנָה מְחַכֶּמֶת פִּתִּי - דברי התורה נאמנים - מתקיימים וגם מדריכים את האדם בדרך טובה. כך התורה מחכימה כל אדם הלומד אותה, אפילו האדם הפשוט ביותר.

פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְחֵי לֵב - התורה מלמדת את האדם מהי דרך הישר, ללא סיבוכים, התפתלויות ועיוותים. הסיבוכים מביאים לקשיים ולמועקה, ואילו היושר מביא לשמחת הלב בפשטות.

מִצְוֹת ה' בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם - "ברה" יכול להתפרש במובן של נקי, זך, ברור. או במובן של מאיר. שני המובנים מתקשרים זה לזה: דבר נקי וזך יכול לשקף או להעביר דרכו את האור. מצוות התורה מזוככות ובהירות ובכך

הן משקפות את האור האלקי, ואף מאירות-עיניים - מאפשרות לאדם לראות את הדרך הנכונה ולהזהר ממכשולים, ומאירות את חייו.

יִרְאֵת ה' טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעַד - יראת ה', התורה והמצוות הם טהורים - שלמים בפני עצמם, ונקיים מכל סיג תערובת או לכלוך. הטהור מאפשר את הקיום לעד. כך בעולם החומר - ככל שהחומר יותר טהור (אינו בתרכובת או בתערובת) הוא יותר עמיד, אינו נוטה להתפרק ולהשתנות. ובעולם הרוח - ככל שרעיון יותר נקי, מזוכך ומבורר, הוא יותר יציב ובעל משמעות נצחית. יראת ה' הטהורה מביאה את האדם ליציבות בחייו.

מִשְׁפָּטֵי ה' אֱמֶת צִדְקוֹ יָחִידוֹ - התורה ומשפטיה הם אמת אלקית, אין בהם שום דבר שקרי, ומתוך כך הם תמיד צודקים. מעבר לכך, דברי אמת יכולים להיות "צודקים יחידו" - יכולים להתחבר זה עם זה ללא סתירות. כך האדם ההולך בדרך התורה יכול לראות את המציאות בצורה מורכבת, להבחין באמת של צדדיה השונים ולראות כיצד הם מסתדרים יחדיו.

לאחר כל התיאורים האלה, מוסיף המזמור עוד שני משפטים המתארים את השפעת התורה על האדם:

הַנְּחִמְדִים מִזֶּהָב וּמִפָּזָרָב וּמִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ וְנֶפֶת צִיפִּים - דברי התורה נחמדים יותר מזהב, ומתוקים יותר מדבש וצוף. כלומר: בנוסף לכל המעלות הגבוהות עליהן דברנו עד כה, דברי התורה נעימים לאדם ומתוקים עבורו.

אם כן, המזמור פורש לפנינו מגוון רחב של השפעות התורה על נפש האדם: חוסן נפשי; חכמה; שמחה; הארה; יציבות; צדק; ראייה מורכבת; מתיקות.

בעקבות הטוב הרב שהתורה משפיעה על האדם, מגיע המשורר למסקנה שהוא רוצה לקיים את התורה בשלמות, ללא שגיאות ופשעים: גִּם עֲבָדְךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשֹׁמְרָם עֲקֹב רֶב: שְׁגִיאוֹתַי מִי יָבִין מִנְּסִתָּרוֹת נִקְנִי: גִּם מִזֵּדִים חֲשֹׁךְ עֲבָדְךָ... וְנִקְיִתִי מִפֶּשַׁע רֶב.

זוית אישית

מהי המתיקות של התורה עבורכם? מהו הטוב שהתורה משפיעה על חייכם? נסו לברר עם עצמכם כיצד והיכן מתבטאת ההשפעה הזו בחייכם.

בעקבות הלימוד, התבוננו במילים שבחרתם בפעילות הקודמת. האם תרצו לשנות את בחירתכם?

חלק ג - הקשר בין חלקי המזמור

שאלה לדין:

מה ראה המשורר לתאר באותו מזמור שני דברים שונים כל כך - גדולת ה' בטבע ושבח התורה? מהו, לדעתכם, המסר של החיבור של שניהם באותו מזמור?

ניתן להציע כמה אפשרויות להבנת הקשר בין שני חלקי המזמור:

א. שני דברים ברא הקב"ה בעולמו: את עולם הטבע ואת התורה. שניהם מעידים על גדולתו של הבורא ומבטאים את שפע הטוב שהוא משפיע על העולם. המזמור מדגיש את הצד השווה שבין התורה לבין השמש בכך שהוא מתאר את התורה כמאירה: מִצֹּת ה' בָּרָה מֵאִירַת עֵינַיִם (רש"י).

ב. עולם הטבע מדבר בעד עצמו, וללא מילים מצביע על גדולתו של בורא העולם. אולם, לעתים אנשים עלולים לטעות ולא לשמוע את המסר הזועק בדממה מתוך עולם הטבע. התורה, לעומת זאת, מבטאת במילים מפורשות את גדולת הבורא ואת החיבור בין עולם החומר לעולם הרוח. (א"ע, רד"ק)

ג. ההתבוננות בפלאי הבריאה ובגרמי השמים מעוררת את האדם לאהבת ה' ויראתו. אך אין בכל אלה די כדי לכוון את האדם ולהדריכו לאן עליו לשים פעמיו ומהי תכליתו בעולמו. לכן, לאחר תיאור הבריאה המשורר ממשיך ומתאר את השלב הגבוה יותר - הליכה בדרך התורה, המדריכה ומלמדת אותו מה עליו לעשות בעולם, לאן עליו לפנות ולפיקח הרי היא הַמִּיָּמָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ וּמְחַיֶּימַת פֶּתִי. התורה - כשמה כן היא - מוֹרָה לאדם את דרכו ב"גן המבוכה" של העולם. ובכך עולה היא על שאר הברואים - שלא נשמע קולם. (ראה [בפוסט מאת חנן פורת](#))

ד. בפתיחת המזמור מזהה המשורר את השלמות שבחוקי הבריאה. ראה זו צריכה להביא את האדם להבין שיש לעולם "הוראות הפעלה" שה' קבע. לא רק חוקי פיזיקה, אלא גם חוקים להתנהלות אנושית נכונה, והם שמשלימים את הדיוק והשלמות הכוללת של הבריאה. כשם שהשמש מצייתת לחוקי הבורא הטבעיים בה, כך על האדם לציית לחוקי הבורא המתגלים לו בתורה, ובכך יובא העולם לשלמותו (להרחבה ראה [במאמרו של הרב אלחנן סמט](#))

ה. ההתבוננות בבריאה מביאה את האדם להכיר את אלקיו מתוך המציאות החיצונית. אך אין די בהכרה החיצונית הזו. ההתבוננות בתורה מביאה את האדם להכיר את אלקיו מתוך נפשו פנימה, ולהכיר בכך שנפשו קשורה אל האלקות באופן מהותי. התורה מדריכה את האדם בכל אורחות חייו, ומביאה את נפשו אל המקום הנכון והטוב שלה - הקשר אל האלקים. כאשר האדם מצליח להתחבר אל ה' דרך תורתו, נפשו מגיעה אל השלמות שלה, ודבר זה מתבטא בהיבטים שונים בחייו: חוסן נפשי, יציבות, שמחה, חכמה ועוד, כפי שמתאר המזמור.

סיכום

מזמור י"ט נוגע בשני עולמות שונים ואפילו הפוכים: עולם הטבע והתורה. למרות הפער הגדול בין שני העולמות, המזמור מביע את התחושה ששניהם יחד מבטאים את גדולתו של הבורא בצורה השלמה ביותר, ושניהם מאירים את העולם. גדולתו של הבורא באה לידי ביטוי ביכולתו לברוא את עולם הטבע, ולקבוע את חוקיו המקיימים אותו לעד בתבונה רבה. יחד עם זאת גדולתו של הבורא באה לידי ביטוי בתורה שנתן לבני האדם. התורה מבטאת את הקשר בין עולם החומר הטבעי לבין עולם הרוח, האלקות. התורה מורה לבני האדם את החוקים לפיהם הם צריכים לנהל את חייהם. חוקים אלה מובילים את האדם אל הטוב ואל ההכרה הפנימית בנפשו האלקית, שהיא המהות הפנימית המוארת הקיימת בכל אדם.

להרחבה

[מזמור כ' - שיעור מאת ד"ר יושי פרג'ון](#)

[מזמור כ"א - שיעור קצר מאת ד"ר בני גזונדהייט](#)

[מזמור כ"ב - שיעור קצר מאת ד"ר בני גזונדהייט](#)

[מזמור כ"ג - שיעור מאת הרבנית ד"ר פנינה נויבירט על הצדק המעגלי](#)

[מזמור כ"ג - שיעור מאת הרב איתמר אלדר על דוד כמלך וכרועה צאן](#)

